

Een laudatio

Wim Huisman

De bijdragen in dit *liber amicorum* belichten de vele bijzondere kwaliteiten van Catrien Bijleveld. Zoals haar enorme kennis van onderzoeksmethoden, haar betrokken stijl van leidinggeven, haar talent om nieuwe onderzoeksterreinen aan te boren, zoals *international crimes* en *empirical legal studies*, alsook haar eindeloze energie, haar creatieve vaardigheden, haar uithoudingsvermogen bij het lopen van marathons en haar liefde voor klaverjassen. In de meeste bijdragen staat één van deze kanten van de veelzijdige Catrien centraal. In deze bijdrage wordt getracht een overzicht te geven van het ‘professionele’ deel van het leven van Catrien. Meer in het bijzonder wordt de bijdrage van Catrien aan het vakgebied van de criminologie geschetst en wordt verkend welke impact Catrien heeft gehad op praktijken van criminaliteitsbeleid en strafrechtspleging. Kortom, deze bijdrage gaat over Catrienologie en Bijleveldbeleid, oftewel over Catrien als onderzoeker en Catrien als manager. Het deel over Catrienologie gaat dan over Catrien als methodoloog, als criminoloog en als vrouwelijke wetenschapper. Het deel over Bijleveldbeleid belicht Catrien als manager en Catrien als beleidsadviseur.

CATRIEN ALS METHODOLOOG

Zoals Catrien zelf soms ook af en toe benadrukt, is zij een ‘echte’ methodoloog. Binnen de opleiding psychologie is Catrien in 1986 *cum laude* afgestudeerd in de specialisatie *Social Science Data Analysis & Research Methodology*. Haar promotieonderzoek naar *Exploratory linear dynamic systems analysis* deed ze bij de afdeling Datatheorie van de Universiteit Leiden. Daarna ging ze in 1989 aan de slag als Statistische consultant bij de afdeling Statistiek van het TNO Instituut voor preventieve gezondheidszorg (NIPG-TNO). En vanaf 1990 was Catrien universitair docent bij de afdeling Psychometrie en Onderzoeksmethodologie van de Universiteit Leiden. Kortom, vanaf de start van haar wetenschappelijke loopbaan heeft Catrien zich gericht op de (kwantitatieve) onderzoeksmethoden. Je zou zelfs kunnen beweren dat dat accent sterker is dan de inhoudelijke thematiek van waar dat onderzoek zich op richt. Die gedachte lijkt te worden ondersteund door de brede waaier

aan thema's waar het onderzoek van Catrien zich op heeft gericht en die in de volgende paragraaf de revue zullen passeren. Het zou echter verkeerd zijn te veronderstellen dat het object van onderzoek van ondergeschikt belang is aan de methode: Daarvoor heeft Catrien teveel passie en connectie met de door haar onderzochte problematiek. De methoden vormen echter wel de stevige draad door deze kralenketting van onderzoeksthema's.

In 2001 werd Catrien benoemd op de nieuwe leerstoel Methoden en technieken van criminologisch onderzoek, met als inaugurele rede "Mens, durf te meten!". Dit was de tweede leerstoel op het terrein van de criminologie aan de Vrije Universiteit Amsterdam, na de leerstoel Criminologie die in 1960 aldaar werd gevestigd en toen werd bezet door Herman Bianchi, alvorens Henk van de Bunt hem in 1992 opvolgde. (De auteur van deze laudatio bezet deze leerstoel sinds 2009). De leerstoel van Catrien was in Nederland de eerste leerstoel op het terrein van de onderzoeksmethoden binnen de criminologie. Het was een goede keuze van leerstoelhouder Henk van de Bunt om de juridische faculteit te overtuigen een nieuwe leerstoel op het terrein van onderzoeksmethoden te vestigen. Samen met de Erasmus Universiteit en de Universiteit Leiden was de VU net begonnen met een geheel nieuwe en zelfstandig bacheloropleiding criminologie, waarvoor een leerlijn op het terrein van de onderzoeksmethoden moest worden ontwikkeld. De ambitie was dat de opleiding ten aanzien van de eindtermen op het terrein van onderzoeksmethoden niet zou onderdoen voor andere studies in de sociale wetenschappen: criminologen moesten op de arbeidsmarkt kunnen concurreren met psychologen en sociologen. Niet verwonderlijk dat een sterke methodoloog als Catrien werd benoemd op deze leerstoel.

Als hoogleraar 'M&T' was Catrien verantwoordelijk voor het ontwerpen en doceren van de vakken over onderzoeksmethoden binnen de nieuwe bacheloropleiding criminologie aan de VU. Zij was daarmee tevens houder van de eindtermen van die opleiding ten aanzien van onderzoeksmethoden: het eindniveau van studenten werd door haar bepaald en bewaakt. Ten opzichte van andere bacheloropleidingen criminologie heeft die van de VU zich daardoor geprofileerd als de opleiding met de meeste aandacht voor onderzoeksmethoden (met ook de meeste studiepunten voor die vakken).

In samenwerking met collega's heeft Catrien ook de studieboeken voor deze vakken geschreven: "Methoden en Technieken van Onderzoek in de Criminologie" (inmiddels de achtste druk) en "Multivariate analyse. Een inleiding voor criminologen en andere sociale wetenschappers" (inmiddels de vierde druk). Hetzelfde heeft Catrien gedaan voor het methodenvak binnen de door haar geïnitieerde masteropleiding *International Crimes, Conflict & Criminology*, met "*Research Methods for Conflicts and International Crimes*" als studieboek. Later voegde Catrien aan deze rij studieboeken ook nog "*Analysis Techniques for non-Experimental Data: An Introduction*" en "*Research Methods for Empirical Legal Studies*" toe, allen met Catrien als eerste auteur. Uitgeverij Boom is heel blij met deze populaire studieboeken!

Terecht wordt in het voorwoord van dit *liber amicorum* opgemerkt dat Catrien honderden studenten heeft opgeleid, waarbij ze gebruik maakte van de zeer toegankelijke methodologieboeken die ze zelf schreef. Misschien wel duizenden dus, aangezien de studieboeken ook gebruikt worden bij criminologie-opleidingen buiten de VU en bij andere wetenschappelijke opleidingen. Hoewel verschillende van deze alumni werkzaam zijn in de wetenschap, moet het merendeel werkzaam zijn in het justitiële veld en het veiligheidsdomein, waar zij het werk aldus voorzien van een stevige, van Catrien geleerde, methodische basis.

CATRIEN ALS CRIMINOLOOG

Ondanks de focus van de leerstoel en het accent op onderzoeksmethoden, heeft Catrien ook een enorm belangrijke bijdrage geleverd aan de criminologie met de vele onderzoeksprojecten waarbij zij betrokken is en was. Die significante bijdrage geldt zowel voor de Nederlandse als de internationale criminologie. Catrien heeft een zeer sterke neus voor nieuwe, maatschappelijk belangrijke en daarmee veelbelovende onderzoeksthema's.

Voor haar start bij het WODC in 1997 en dus voor haar overstap naar de criminologie, deed Catrien onderzoek op het terrein van volksgezondheid, onder andere in ontwikkelingslanden zoals Jemen en Soedan. Maar toen ook schurkte de thematiek tegen de criminologie aan, onder meer met onderzoek naar geweld tegen vrouwen.

Als senior onderzoeker bij het Nederlands Studiecentrum voor Criminaliteit en Rechtshandhaving (vanaf 2001) werd Catrien één van de *founding fathers* (in dit geval dus *mother*) van de levensloopcriminologie in Nederland. Dit is de stroming binnen de criminologie die de ontwikkeling van crimineel gedrag door het leven heen onderzoekt, alsmede de factoren die van invloed zijn op deze criminele carrières, zoals huwelijk en detentie. Levensloopcriminologie was lange tijd één van de drie onderzoekslijnen van het NSCR (naast omgevingscriminologie en strafrechtspleging), met Catrien als programmaleider. Vaak samen met promovendi en andere jonge onderzoekers heeft Catrien de criminele carrières van verschillende soorten daders in kaart gebracht, waaronder die van zedendelinquenten, vrouwelijke daders, hoog-risicjongeren.

Catrien heeft met deze studies en lijn van onderzoek onmiskenbaar een belangrijke bijdrage geleverd aan de internationale ontwikkeling van de levensloopcriminologie. Nog sterker op haar eigen conto staat een onderzoeksthema dat uit haar onderzoek in de levensloopcriminologie is voortgekomen. Haar belangstelling voor criminele carrières en historisch onderzoek heeft zij gecombineerd in onderzoek naar intergenerationele overdracht (of continuïteit) van crimineel gedrag. De snelle ontwikkeling van de levensloopcriminologie en de steeds complexere onderzoeksvragen vroegen om steeds meer methodologische innovatie en dat geldt in het bijzonder voor historisch onderzoek naar de intergenerationele overdracht van

criminaliteit. Mede door het aanboren en ontsluiten van archieven van justitiële instellingen wist Catrien met haar onderzoekers enkele grote en in de wereld unieke databestanden op te bouwen, waar verschillende van haar (maar liefst 25!) promovendi hun wetenschappelijke carrière op hebben gebouwd. Dat betreft onder andere de 17UP-database, met gegevens over 540 mannen en vrouwen die in de jaren 1990 waren opgenomen in een Nederlandse justitiële jeugdinrichting (JJI), en de Trans5-dataset met demografische en criminaliteitsgegevens van 198 families over vijf generaties nazaten van gedetineerden in een justitiële instelling.

Ook aan het briljante brein van criminoloog Catrien kan de ontwikkeling van de criminologie van de internationale misdrijven worden toegeschreven. Met haar missies naar Jemen en Soedan was Catrien al in het begin van haar loopbaan in aanraking gekomen met de gevolgen van oorlogsmisdrijven en genocide. Het onderzoek van Catrien heeft zich altijd gericht op kwetsbare groepen, of die kwetsbaarheid nu leidt tot ouderschap of tot slachtofferschap. Het is bij nader inzien ongelooflijk dat de criminologie – in het bijzonder met de wederopstanding van de criminologie na de verschrikkingen van de tweede wereldoorlog – altijd blind is geweest voor de meest ernstige vormen van criminaliteit. Zó ernstig, dat ze zijn gecriminaliseerd in internationale verdragen en het internationale strafrecht. Het lukte Catrien niet om deze thematiek op de onderzoeksagenda van het NSCR te krijgen. Als hoofd van de sectie criminologie van de VU (na het vertrek van Henk van de Bunt in 2004) lukte het haar wel dit op het programma van het onderwijs en onderzoek van de rechtenfaculteit te krijgen. En zo startte een nog steeds unieke masteropleiding en een onderzoeksprogramma over deze internationale misdrijven. Met nog meer proefschriften als gevolg. Wegens gebrek aan betrouwbare data zijn de methodologische uitdagingen hier nog groter dan in de reguliere criminologie. En dus is Catrien hier op haar best in het ontwikkelen van nieuwe onderzoeksmethoden, bijvoorbeeld om de prevalentie van slachtofferschap in de chaos van oorlog en genocide te kunnen vaststellen.

Binnen deze onderzoekslijn is er dus niet alleen oog voor ouders, maar evenzeer voor slachtoffers. De focus op beide groepen heeft als een rode draad door de wetenschappelijke carrière van Catrien gelopen. Deze latente belangstelling werd manifest met de start van een apart onderzoeksprogramma over slachtofferschap en slachtofferhulp bij het NSCR, in samenwerking met Fonds Slachtofferhulp Nederland.

Met haar laatste belangrijke wapenfeit als onderzoeker trad Catrien weer enigszins buiten de criminologie. Alweer met een goede neus voor wat *hot and happening* is in de internationale wetenschap, werd Catrien één van de initiatiefnemers van de introductie en ontwikkeling van *empirical legal studies* (ELS), oftewel het empirisch-juridisch onderzoek. Misschien mede het gevolg van het cum laude behalen van de graad van meester in de rechten als één van haar vele nevenactiviteiten enkele jaren eerder. Hoewel de definitie van wat tot ELS behoort nog in ontwikkeling is (zie de bijdrage van Eleveld in dit liber amicorum) en Catrien met crimino-

logen discussie voert over de vraag of de criminologie wel of geen ELS is, heeft Catrien het belang van empirisch onderzoek en de belangstelling voor empirische onderzoeksmethoden weten over te brengen naar de domeinen van bijvoorbeeld het privaatrecht. Onder andere als hoofdredacteur van de eerste “Nederlandse Encyclopedie *Empirical Legal Studies*” en natuurlijk als auteur van het handboek “*Research Methods for Empirical Legal Studies*”. Catrien is daarmee niet alleen een belangrijke vernieuwer in de criminologie, maar ook in de rechtswetenschappen. En ook hier gebruikt ze het Nederlandse onderzoek als springplank voor internationale samenwerking en ontwikkeling, getuige haar rol als mede-oprichter en eerste voorzitter van de *European Society for Empirical Legal Studies*.

De erkenning voor de belangrijke bijdrage van de Catrienologie en dus Catrien als onderzoeker blijkt ook uit haar lidmaatschap van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen (KNAW) en de Koninklijke Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen (KHMW).

CATRIEN ALS VROUWELIJK WETENSCHAPPER

Catrien werd in 2001 benoemd op één van acht leerstoelen die aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid gecreëerd waren om vrouwelijke hoogleraren te benoemen. De directe aanleiding hiervoor was dat de faculteit kort daarvoor negatief in het nieuws was geweest als één van de faculteiten van Nederlandse universiteiten met het laagste percentage vrouwelijke hoogleraren. In een poging dat te veranderen besloot het toenmalige faculteitsbestuur, onder leiding van decaan Arend Soeteman (zie ook zijn bijdrage in dit *liber amicorum*), om in één klap acht vrouwelijke hoogleraren aan te stellen. Elk voor 0,1 FTE welteverstaan. Catrien was er daar één van.

Catrien is niet de eerste vrouwelijke hoogleraar aan de rechtenfaculteit en ze is ook niet de eerste vrouwelijke hoogleraar criminologie in Nederland. Hoogleraren zoals Catharina Dessaur (Radboud Universiteit), Ellie Lissenberg (Universiteit van Amsterdam) en Josine Junger-Tas (Universiteit Utrecht) gingen haar voor. Catrien is wel de eerste vrouwelijke hoogleraar in de criminologie aan de VU (en gelukkig niet de laatste). Terwijl genoemde hoogleraren destijds uitzonderingen waren in een door mannen gedomineerde academische – en criminologische – omgeving, is dat voor Catrien anders. Vanaf het moment dat Catrien benoemd werd, gingen vrouwen de meerderheid vormen van de populatie studenten en wetenschappelijk medewerkers in de criminologie. Echter nog niet op het niveau van hoogleraar. Met eigenschappen die wellicht als masculien kunnen worden getypeerd (Catrien is ‘stoer’, uitgesproken en direct) weet Catrien zich uitstekend te redden in een door mannen gedomineerde wetenschappelijke en bestuurlijke elite (voor zover nog het geval). Maar zonder dat zij zich laat voorstaan op haar rol als vrouw of op voorkeursbeleid, is Catrien in de werkelijkheid een rolmodel en mentor voor vele vrouwelijke wetenschappers. Dat wordt zo sterk beleefd onder de vele vrou-